Gelenekler

Akçakışla Bucağında

EKIN YOLMA

Emin KUZUCULÂR

Akçakışla'da halk birlik ve beraberlik yönünden birbirleriyle daha kaynaşmış durumdadır. Köylülerimiz umudunu, kasasını, kıvancını ortaklaşa paylaşırlar. Bu yekvücutluk ve beraberlik iç açıcı ve gönül alıcıdır. Çoğunlukla iş er birlikte yürütülüp, birlikte bitirilir. Cömert eller daima yoksula uzanır. Yardıma muhtaç olanların yanıbaşında olmak onlara mutluluk verir. Hele yetimlere, dullara ve asker ailelerine sıra geldi mi, daha içten ve topluca (imece ile) koşulur.

Bu sosyal hizmetler arasında, işlerini türlü nedenlerle geç bırakanlar da unutulmaz. Onlara da aynı şekilde yardım edilir. Köyün ortaklık mallarına gelince, onlar daima yapılan işlerdir. Hiçbirisi angarya sayılmaz. Hepsinin de kendine has özellikleri, zevkleri ve eğlenceleri vardır.

Konumuz aslında, yapılan yardım değil, yardımın birlik ve beraberlik içinde zevkle yürütülmesidir. Şarkışla'nın Akçakışla bucağı halkı bu konuda birbirlerine daha yakın ve daha anlayışlıdır. Öküzü ölen bir kişinin harmanım ortada kalacak diye telaşlanmasına; hasta olan bir komşunun ekinim tarlada çürüyecek diye korkmasına lüzumyoktur. Darda kalan bir ihtiyarın höbeği veya tığı mı savrulacak? Hepsi olur. Bakarsın dört delikanlı birden çıkar, onlarınkini kendilerinkinden önce bitirir. Böyle anlarda köyün dellalı bir damın üstüne çıkıp ünler: «Heyy! Hatça kadının ekini yolunacak. Eli iş tutan Deveboynu'ndaki tarlaya gitsin!..» Ertesi gün her evden bir kişi Deveboynu'ndaki tarladadır. Davet her zaman dellalla olmaz, bazan da el altından yapılır.

Hatça kadın belki yoksul, belki kimsesizdir. Belki de asker anasıdır. Yahut varlıklı bir kimsedir ama, işini yetiştirememiştir. Ekini dağda kalmış, kurumak üzeredir. Onu darda bunda bırakmak doğru olmaz. İşi imece ile çarçabuk halledilir. Bu gibi hallere daha çok baharı kurak gittiği, ekinlerin boy atmadığı yıllarda çok rastlanır. O zamanlar ekinler tırpana gelmez. «Kalıç» denilen bir çeşit orakla biçilir. Daha doğrusu buna biçme de denmez, «yolma» denir.

Tarlası yolma yapılacak evin kadını, gün evvelinden çarpım çarpım yufkalar açar, yoğurtlar mayalar; keteler, çörekler pişirir. Siniler dolusu börekler hazırlar. Onun için yarın, bir başka gündür. Çünkü el içine çıkacaktır. Komşulardan geri kalmak istemez. Er akşamdan ev ev gezerek köyün eli kalıç tutanlarını davet eder. Zaten böyle kişiler bellidir: Ahmet'in ge'ini, Hasan'ın kızı, Şaban'ın karısı, v.s. Davetliler o gün, en güzel bayramlık elbiselerini giyerler. Altındaki iş elbiseleri görünmez. Tan yeri atmadan, şafak parlamadan o evin kapısında birikirler. Ev sahibi daha erken kalkmıştır. Azıkları heybelemiş, yoğurtları torbalamış, heybelere basmıştır. Yufkaları eşeğe yüklemiş, su fıçılarını ayran tasını koymayı unutmamıştır.

Erkenden toplanan imeciler, gecenin karanlığında yola dizilirler. Ay ışığı kayalıklarda karanlık gölgelerini dinlendirirken, köyün tozlu yollarında kirli tozlu bir aydınlıkla kıpırdar, dururken, imeciler köyden çıkmışlardır. Yollarda izler uzar, tarla kuşları ürker, kaçar çalılardan. Ve sesler yükselir inceden inceye. Türküler yayılır uyuyan yamaçlara.

Yıldızlar gök yüzünden tek tek kaybolurken tarlaya varılır. Yükler teberiğin, budamanın veya gölge verebilecek bir ağacın altına yıkılır. Eğer böyle bir yer yoksa «dağan» kurulur. Dağan, kıraç tarlalarda üç ayaklı cereklerden yapılan özel gölgeliktir. İş bitince sökülüp atılmaz. Yıllar yılı kullanılır.

Elbiselerini soyunup işe hazırlanan kızlar, kadınlar biçilecek yerin, yani «hon» un başına geçerler. Tarla sahibi yüksek sesle besmele çeker: «Siftah benden, kolaylık Hak'tan, emek sizden, yemek bizden» der ve başlar. Sonra imeciler honun kenarına dizilir.

Derin bir sessizlikten sonra kalıçlar yalıp yalıp yalıplanır. Kalıcın her inip kalkışında tutam tutam başaklar sol elde toplanır. Desteler ar ka arkaya dizilmeye başlar. Başak köklerinde toplanan toprak varsa, kalıcın arkası ile vurularak dökülür. Desteler düzgün ve bir sıra üzerindedir. İmecinin mahareti, ustalığı destesinden belli olur. En düzgün deste yapan, en çok yolma yolan kişi günün imeci başıdır. Artık ekin biçimi onun denetimi altındadır. Honcu başılığı da o yapar. Bazı şahbaz kızlar yanındakilere de yardım ederek onların geri kalmamaları için çalışırlar. Böylelikle hon başına beraberce çıkılır. Bu yapılan işe «adi yolma» adı verilir. Sıkıcı ve usandırıcıdır. Çoğunlukla uzun sürmez. Honcubaşı etrafına göz kulak olur. İşin tavsadığını sezince birden bağırır:

— Hadin kızlaar çiftiye gedâk.

Bu işe zaten içten hazırlıklı olan kızlar bir zemberek gibi kurulurlar. Hep birden önce sağa, sonra sola bir ahenk içinde sallanmağa başlarlar. Gövdeleri yere parelel uzanır. Kalıçlar yukardan aşağıya doğru hep birden iner. Honcubaşı tarlayı bir duvarcı ustalığı ile düzgün götürmeye gayret ederken, mani söylemeyi de ihmal etmez. Yanındaki arkadaşına ses katar, birlik sağlar. Önce honcubaşı ile yamağı söyler, sonra öbürleri alırlar (tekrar ederler). Örneğin :

Osmanlı tarlasında
Gül biter yaylasında
Yarim yağlık yitirmiş
Güzeller arasında

Kapımızın önü bostan
Bostan görünmüyor pustan
Tarlalar ekinle dolmuş
Düğünümüz olur kıştan

Gün kuşluğa dikilir, sıcak arttıkça artar. Ter kokar, toz kokar toprak. Alınlarından aşağılara doğru terler akar. Kuşluk vakti sabah yemeğinin de vaktidir. Sıcak toprağın üzerine bağdaş kurulur, büyük bir halka meydana gelir. Yufka ekmeklerin üzerine bulgur pilavı dökülür. Büyük çalkama taslarına ayran konur. Ekmekle sumak yapılarak iştahla yenilir. Sabah yemeğini yiyip bitirenler biraz dinlenir, tekrar işe koyulurlar. İşler biraz daha sıklaşır. Çalışmaya taze bir güçle girerler. Omuz omuza verirler, sağdan sola, soldan sağa doğru nazenin bir sallanışla çifteye girerler. Kalıçlar daha şahbaz, daha iştahlı ve daha gayretli hareket eder. Maniler sallanır, dolgun başaklar kopar topraktan. Desteler dizilir, maniler dizilir. Renk renk duygulu, içli maniler.

Tarlada olur halka
Dallarda öter karga
Kibar kız gelin olur
Güz olmazsa baharda

Gül ektim hardal oldu
Açıldı bal bal oldu
Bir yar sevdim Açaşlada (Akçakışla'da)
Büyüdü dal dal oldu

Kaya dibine yatmış
Potin çamura batmış
Parası yok bellemen
Yarim üç mecidiye yapmış

Bu tür manilerle iş uzar, yolma uzar, deste uzar gider. Ben yalnız birkaç örnek verdim. Maniler vardır ezgi dolu, maniler vardır aşk, sevda dolu. Kızlar alınır, kızlar satılır bu manilerde. Hatıralar, özemler dile gelir.

Tarlalarda gezersin
Gözlerimde güzelsin
Ali'm gibi çiçek yok
Şu çiğdemden güzelsin

Tabancamın bağları
Duman aldı dağları
Şaban'a çok yalvardım
Çıkarmadı şalvarı

Güneş tepeye dikilir. Terler akar ıylım ıylım. Öğle yemeği gelir. Karpuzlar kesilir, kırmızı. Doğrama yapılır. Yağlı yoğurt ezmesi içine ekmek doğranıp yenir. Sonra söğüt ağacının altında, bir pınarın serinliğinde veya yığın gölgelerinde uyunur; yorgun, tatlı rüyalar içinde. Uykusu gelmeyen kızlar tarlanın düz yerinde toplanıp halay tutarlar:

Agmeler eğilir mi (Anlamını bulamadım)
Güzele doyulur mu

—Devamı Sayfa 23 de—

—Baştarafı Sayfa 12 de—

EKİN YOLMA

Yolma yolan kızların
Kolları yorulur mu

Baştan ikisi söyler, diğerleri tekrar eder. Halayın figürleri basit ve kolaydır. Sonra halaydakiler:

«Alaheyyy!... Alahey!..»

diye hep bir ağızdan bağırır. Öbürlerini de uyandırırlar. Kalkan gelir, halaya girer. Kalabalık çoğalınca halay daha kıvrak, daha oynaklaşır.

Karşıdan karşıya herk eden oğlan
Belimden mendilim düştü duydun mu
Senin ile beni uygun demişler
Aramızdan bir vaz geçti duydun mu
İşte böyle böyle hal deli gönül
İster ağla ister gül deli gönül
Orağım elimde elimde olsa
Kalıcım belimde belimde olsa
Tarla seni yakar seni yakarım
Sevdiğim yanımda yanımda olsa
İşte böyle böyle hal deli gönül
İster ağla ister gül deli gönül
Ayağına giymiş simli dizleme
Mevlayı seversen beni gözleme
Yaktın ciğerimi ettin közleme
İşte böyle böyle hal deli gönül
İster ağla ister gül deli gönül
Akşam oldu çayı gölge basıyor
Deli poyraz acı acı esiyor
Birini seversem biri küsüyor
İşte böyle böyle hal deli gönül
İster ağla ister gül deli gönül

Ve arkasından bir uzun hava çeker: «Bir bulut kaynıyor Sıvas elinden.»

Bu sırada herkes kalkmıştır. Herkes işe koyulmayı ister ama gençlik, cahillik koymaz insanı, Kan kaynar, dil coşar da durulur mu? Halaydan usanınca türküye geçilir. Türkü biter, maniler sallanır. Tarla biter, mani bitmez. Akşam güneşi alınlara zafer busesi kondururken ister istemez o da sona erer. Desteler toplanır, yığınlar yapılır. Desteler çatal bir ağacın arasına sıkıştırılarak yığının yapılacağı yere götürülür. Tarla sahibinin hanımı yığın yapılacak yere bir taş, bir hayvan tezeği, bir de toprak keseği kor. Taş karnımızın taş gibi tok, toprak bereket, tezek de yakıt sembolüdür. Bunların üzerine ekin desteleri o kadar ustaca yığılır ki yel, sel ve hayvan bu yığınları kolay kolay dağıtamaz. Tarla yüzündeki bütün desteler yığın yapılınca kızlar kalıçlarını ev sahibinin önüne atar, hep birden «Fadime Bacı düşmanıyın ömrü bu kadar olsun» derler.

İş elbiselerinin üzerine bayramlıklarını giyen kızlar düğünden gelir gibi şen ve şakrak yola koyulurlar. Bunlar sanki akşama kadar çalışmamış gibidir. Dinç ve neşeli yola koyulurlar. Tozlu yollarda şen izler gözlerde iş yapmanın mutluluğu, alınlarda akşam güneşinin son pırıltıları parlar durur.